

Ryszard Żmuda

O. Czesław Cezar Baran (1915-1997) OFM Conv.

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 5/1, 85-91

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RYSZARD ŻMUDA

O. CZESŁAW CEZAR BARAN (1915-1997) OFM CONV.

21 stycznia 1997 r. zmarł w Warszawie Ks. dr Czesław Cezar Baran, franciszkanin konwentualny, historyk Kościoła, archiwista, bibliotekarz, dokumentalista dziejów swojego zakonu, gwardian, organizator biblioteki klasztornej, starszy kustosz dyplomowany, dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, działacz społeczny, patriotyczny i charytatywny.

Urodził się 8 października 1915 r. w Brzozowie k. Sokołowa Podlaskiego. Rodzicami Jego byli Władysław Baran, rolnik i Marianna z Rogalów. Posiadał czworo rodzeństwa: brata Bronisława i siostry Waclawę, Zofię i Stanisławę. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Przeździatce i Czerwonce Grochowskiej, którą ukończył w 1930 r. Następnie kontynuował naukę w Małym Seminarium Misyjnym Ojców Franciszkanów w Niepokalanowie i w tamtejszym zakonnym Humanistycznym Gimnazjum Ogólnokształcącym. Świadectwo dojrzałości uzyskał w Liceum i Gimnazjum św. Stanisława w Warszawie. W zakonnym Seminarium Duchownym podjął studium filozoficzne we Lwowie (1936-1937) i teologiczne w Krakowie (1937-1941). W 1934 r. wstąpił do franciszkanów, gdzie został przyjęty w Niepokalanowie przez św. Maksymiliana Marię Kolbego. Mistrzem nowicjatu był wówczas o. Jerzy Wierdak, który wystawił Mu w 1935 i 1936 roku surową ocenę. Pierwsze śluby złożył przed o. Korneliuszem Czuprykiem. Śluby solenne przyjął od Niego 14 stycznia 1940 roku o. Anzelm Kubit w Niepokalanowie. Święceń kapłańskich udzielił Mu 7 lipca 1940 r. w Krakowie bp Stanisław Rospond. Od października 1942 r. do lipca 1944 r. uczęszczał na zorganizowane w konspiracji wykłady i ćwiczenia sekcji historii Kościoła na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego. Następnie od maja 1945 r. kontynuował studia historyczne na Wydziałach Teologii Katolickiej i Humanistycznym UW. 30 marca 1949 r. uzyskał tytuł magistra teologii na podstawie pracy napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr Józefa Umińskiego – *Kościół i klasztor OO. Franciszkanów w Warszawie*, a 25 stycznia 1952 r. otrzymał

stopień naukowy doktora teologii w oparciu o dysertację, której promotorem był ks. prof. dr Zdzisław Obertyński – *Kwestie narodowościowe u franciszkanów śląskich w XIII wieku*. Rozprawa doktorska została ogłoszona drukiem w 1954 r. W latach 1949-1968 uczęszczał również na seminarium doktoranckie prowadzone przez prof. dr Tadeusza Manteuffla, któremu wielokrotnie publicznie okazywał wdzięczność za uzyskaną wiedzę historyczną. 18 grudnia 1973 r. złożył w Warszawie egzamin przed Komisją Egzaminacyjną dla Bibliotekarzy Dyplomowanych przy Ministrze Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Znał języki obce: angielski, hebrajski, hiszpański, łaciński, niemiecki, rosyjski i włoski.

Podczas Powstania Warszawskiego pomagał ludności stolicy, zajmując się działalnością charytatywną, m.in. od 7-20 sierpnia 1944 r. prowadził przy klasztorze franciszkanów kuchnię, dzięki której dożywiano ok. 400 osób dziennie. Był kapelanem Armii Krajowej. Po upadku powstania przebywał w obozie w Pruszkowie. Od 1 maja 1945 do stycznia 1954 i w latach 1962-1965 był gwardianem w klasztorze w Warszawie, a w latach 1956-1962 kustoszem kustodii warszawskiej. Odbudował zniszczony kościół i klasztor, w którym spędził 50 lat swojego pracowitego życia. Od lipca 1945 do czerwca 1949 kontynuował akcje pomocy dla dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców Starówki. Zorganizował wówczas kuchnię ludową, która wydawała dziennie 150 bezpłatnych obiadów, świetlicę dla 250 dzieci szkolnych z całodziennym wyżywieniem i przedszkole dla 75 dzieci z całkowitym utrzymaniem. Prowadził również świetlicę młodzieżową Polskiego Czerwonego Krzyża dla 60 osób.

Działalność dydaktyczną rozpoczął nauczaniem religii w roku 1941 w szkole powszechnej w Chmielowie. W okresie okupacji hitlerowskiej podjął pracę w tajnym nauczaniu. Prowadził lekcje z łaciny i zagadnień życia społecznego od 1942 do 1944 w tajnym zakonnym Liceum Humanistycznym w Niepokalanowie. W roku szkolnym 1944/1945 pełnił funkcję kierownika tajnych kompletów gimnazjalnych w Kostowcu k. Nadarżyna. Była to filia gimnazjum w Milanówku, gdzie uczył języka polskiego i historii we wszystkich czterech klasach. Opiekował się dziećmi żydowskimi. W latach 1955-1959 wykładał historię Kościoła, prowadząc również seminaria z dziejów zakonu franciszkańskiego, dla uczących się księży w klasztorze warszawskim i uzupełniających wiedzę teologiczną w Seminarium Metropolitalnym św. Jana w Warszawie. Od roku 1957 do 1958 nauczał religii w Liceum Pedagogicznym Nr 3 w Warszawie, a w latach 1959-1962 wykładał historię sztuki kościelnej i kulturę franciszkańską w Studium Filozoficznym OO. Franciszkanów w Łodzi-Łagiewnikach. Końcowe zajęcia dydaktyczne Księdza Dyrek-

tora były związane z uczestnictwem w przysposobieniu bibliotecznym studentów Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Z dużym zaangażowaniem pracował w bibliotekach kościelnych. W latach 1945-1965 w Bibliotece Klasztoru OO. Franciszkanów w Warszawie, gdzie od maja 1945 do lipca 1965 pełnił obowiązki kierownika. Następnie od 1 stycznia 1971 r. do 31 stycznia 1981 r. w Bibliotece Głównej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, w której od 1 maja 1975 r. do chwili przejścia na emeryturę pełnił funkcję dyrektora. Stale zabiegał, w Polsce i za granicą – podczas licznych podróży służbowych – o powiększenie powierzonych Mu księgozbiorów. Był ofiarodawcą książek dla Biblioteki ATK, Instytutu Franciszkańskiego, studentów, pracowników i wielu innych osób. U franciszkanów organizował i porządkował zbiory, które w czasie powstania warszawskiego zostały spalone. Po II wojnie światowej od podstaw organizował bibliotekę, czyniąc zakupy nawet na straganach ulicznych. Opracowywał zbiory, katalogował i udostępniał książki. Natomiast w Bibliotece ATK nadzorował całokształt prac bibliotekarskich.

W czasie mojej pracy w ATK (1973-1975) najbliższym współpracownikiem Ojca Dyrektora był mgr Zbigniew Łada, wieloletni pracownik Biblioteki Narodowej, znawca problematyki czasopiśmienniczej, obecnie brat jezuita w Warszawie. Wspólnie korzystali z każdej okazji, aby uczyć nas podstaw bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Ojciec Dyrektor starał się wpoić nam zamiłowanie do książek, czasopism, zbiorów specjalnych i archiwaliów. Zabierał nas do księgarń w stolicy i na Międzynarodowe Targi Książki w Warszawie. Przy przemieszczaniu księgozbioru dźwigał razem z nami ciężkie woluminy w ciasnych pomieszczeniach Uczelni z pokamedulskich eremów na Bielanach. Cenne rady i wskazówki mojego Mistrza – Ks. prof. dr hab. Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego OFM oraz wyżej wymienionych procentują w mojej pracy zawodowej do chwili obecnej.

Od lutego 1954 r. do końca 1970 r. pełnił obowiązki kierownika Archiwum OO. Franciszkanów w Warszawie.

Był człowiekiem o łagodnym temperamencie, przesadnie uprzejmy, robił wrażenie roztargnionego. W osobistych kontaktach promieniował franciszkańską skromnością, pokorą, dobroduszością i prostotą, która zjednywała Mu wielu przyjaciół, ale również w nielicznych wyzwalala arogancką postawę. Zapewne walory charakteru zdecydowały o tym, że chętnie udzielał się przy słuchaniu spowiedzi, m.in. w swoim klasztorze oraz przez 7 lat wśród kleryków Seminarium Metropolitalnego św. Jana w Warszawie (1947-1954) i jako spowiednik kwartalny w 9 konwentach żeńskich

zakonów i zgromadzeń zakonnych, gdzie głosił również konferencje ascetyczne w domach sióstr zakonnych.

Ojciec Dyrektor był znany w stolicy z udzielania chrztów, ślubów i pogrzebów m. in. licznym działaczom partyjnym, którzy w/w Sakramenty przyjmowali w tajemnicy przed reprezentowanym środowiskiem.

Od 1952 roku pracował jako notariusz i sędzia nad wyniesieniem polskich kandydatów na ołtarze uczestnicząc w procesach beatyfikacyjnych, informacyjnych i apostołskich. Notariuszem był w procesach beatyfikacyjnych bł. m. Marceliny Darowskiej (1952-1964) i m. Józefy Karskiej (1962-1967), a sędzią w procesach informacyjnych bpa Zygmunta Łozińskiego (1957-1963) i o. Bernarda Łubieńskiego (1962-1978) oraz w procesie apostołskim bł. arcybpa Jerzego Matulewicza (1970-1980).

Posiadając odpowiednie predyspozycje, wiedzę teoretyczną i doświadczenie praktyczne archiwisty, bibliotekarza, dokumentalisty i historyka zgromadził znaczną ilość cennych materiałów o franciszkanach m.in. z Archiwum Generalnego OO. Franciszkanów w Rzymie, Archiwum Watykańskiego, Archiwum Państwowego w Wiedniu i Biblioteki Watykańskiej, które przechowywane są m.in. w postaci rękopisów i ok. 150 tys. klatek mikrofilmów w Archiwum Prowincji OO. Franciszkanów w Warszawie. W dowód uznania za ten trud i pożyteczne dzieło otrzymał w 1962 roku od władz franciszkańskich tytuł magistra zakonu.

W pracy naukowej niezbyt aktywny. Mało publikował, natomiast ok. 620 opracowań pozostawił w maszynopisach oprawnych w 6 lub 8 egzemplarzach. Zgromadził również ok. 120 teczek wartościowych archiwaliów oraz mikrofilmy do biografii i dziejów franciszkanów w Polsce. Materiały te przekazał do Instytutu Franciszkańskiego przy Wyższym Seminarium Duchownym OO. Franciszkanów w Łodzi-Łagiewnikach. „Baraniana” liczą kilka tysięcy pozycji i zajmują ok. 35 półek na regałach bibliotecznych w oddzielnym pomieszczeniu w/w Instytutu. Sądzę, że zasługują na opracowanie dysertacji. Problematyka badawcza, którą podejmował obejmowała m. in.: historię Kościoła, zakony – w tym franciszkanów konwentalnych i franciszkanów śląskich, dzieje kościołów i klasztorów franciszkańskich, bibliotekarstwo, misje, duszpasterstwo, liturgię katolicką, koronację obrazów, sztukę sakralną, szkolnictwo zakonne, hagiografię i biografistykę. Do opracowanej przez Ojca Dyrektora typografii franciszkanizmu, monasticonu franciszkańskiego, dziejów sanktuariów maryjnych i antoniańskich oraz pieśni do św. Antoniego Padewskiego przyjeżdżają liczni kwerendyści do Łagiewnik z różnych stron Polski, zajmujący się problematyką franciszkańską w naszym kraju.

Ogłosił drukiem: 1. *Sprawy narodowościowe u franciszkanów śląskich w XIII wieku*. Warszawa, Wydaw. Diec. Sand., 1954, ss. 180. *Studia Historico Ecclesiastica*, T. 9. (Rozprawa doktorska Uniwersytetu Warszawskiego); 2. *Jubileusz trzechsetlecia łaskami słynącego obrazu św. Antoniego w kościele OO. Franciszkanów w Warszawie 1664-1964*. Padwa 1964, ss. 16; 3. *W sprawie daty dziennej męczeństwa Pięciu Braci Eremitów w roku 1603*. W: *Wiek średni. Prace ofiarowane Tadeuszowi Manteufflowi w 60 rocznicę urodzin*. Red.: Aleksander Gieysztor, Maria Henryk Serejski, Stanisław Trajdoski, Warszawa 1962 s. 95-98; 4. *Na koronację cudownego obrazu Matki Boskiej w „cudy wielmożnej” w kościele OO. Franciszkanów w Poznaniu w 1968 roku*. Rzym 1968, ss. 28; 5. *Albinus, Albinus Jerzy (poc. XVI w. – 1570) biskup sufragan wileński*. W: *Encyklopedia katolicka* T. 1. Lublin 1973, kol. 310-311; 6. *Albrecht II., Albert (ok. 1170-1232) arcybiskup Magdeburga*. W: *Tamże*, kol. 312; 7. *Aleksander III, Orlando (Rolandus) Bandinelli (zm. 1181) papież*. W: *Tamże* kol. 325-326; 8. *Angelici*. W: *Tamże*, kol. 543-547; 9. *Komunikaty ... na sympozjum historyków w Krakowie (18-19 II 1975)*. Biul. Inf. ATK 1975, nr 4, s. 12-13; 10. *Biblioteka Główna*. W: *XX lat Akademii Teologii Katolickiej*. Red. Hieronim Eug[eniusz] Wyczawski. Warszawa 1976, s. 398-418; tab. Współautor: Wiesław Murawiec; 11. *Biblioteki amerykańskie*. Bibliotekarz, R. 43: 1976, nr 11/12, s. 305-307; 12. *Benedykt III (zm. 858) papież*. W: *Encyklopedia katolicka* T.2. Lublin 1976, kol. 218-219; 13. *Benedykt IV (zm. 903) papież*. W: *Tamże*, kol. 219; 14. *Bonifacy I (zm. 422) święty, papież*. W: *Tamże*, kol. 793-794. Współautor Jan Szymbuski; 15. *Miske Ludwik Jerzy (1692-1768) franciszkanin*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 21: 1976, s. 365-366; 16. *Nosowicz Bonawentura 1769 - ok. 1830) franciszkanin*. W: *Tamże*. T. 23: 1978, s. 215; 17. *Z działalności Biblioteki Głównej ATK (podróże zagraniczne dyrektora Biblioteki)*. Biul. Inf. ATK 1978, nr 3, 8-10. – Toż w jęz. francuskim; 18. *Dni niepokoju i dni nadziei: wspomnienia, dokumenty*. Za i Przeciw. R 23:1979 nr 38, s. 21, nr 39, s. 20-21; 19. *Patron trudnego stulecia*. Rozm. przepr. Stefan Budzyński. Kierunki. R.28:1982, nr 27, s. 8, il.; 20. *Starty na proch: o św. Maksymilianie mówi franciszkanin o. dr...* Rozm. Andrzej Magolewski. Za i Przeciw. R.26:1982, nr 41, s. 8. portr.; 21. *Ksiądz profesor Seweryn Kowalski (1890-1956): uczeni w sutannach*. Kierunki. R. 30:1984, nr 45, s. 3; 22. *Franciszkanie w polskiej kulturze*. Wywiad z ...[rozm. przepr.] Stefan Budzyński. Wiara i Odpowiedzialność. R 2: 1987, nr 1, s. 35-43; 23. *Obraz św. Antoniego z Padwy*. Wiara i Odpowiedzialność. R 2:1987, nr 10, s. 120-126. 24. [Cykl wspomnień]. *Franciszkanie w Powstaniu Warszawskim – Wy-*

biła godzina. W oraz W drodze do Pruszkowa (4) [wycinki z czasopisma, brak opisu bibliograficznego].

Był członkiem: Associazione Archivistica Ecclesiastica presso l'Archivio Secreto Vaticano, Towarzystwa Miłośników Historii, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Związku Nauczycielstwa Polskiego. Uczestniczył w międzynarodowych kongresach archiwistów (Bari 1966, Padwa 1967 Rzym 1973) i historyków (Moskwa 1970, San Francisco 1975) oraz licznych krajowych konferencjach i zjazdach archiwistów, bibliotekarzy i historyków.

Posiadał odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1974), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1979), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1980), Warszawski Krzyż Powstańczy (1988).

W swoim pracowitym życiu dużo dokonał dla dobra ludzi, Kościoła i Ojczyzny, pełniąc różnorodne funkcje kierownicze i aktywną wszechstronną działalność duszpasterską, charytatywną, społeczną, dydaktyczną i naukową.

Zmarł 21 stycznia 1997 r. po długiej i ciężkiej chorobie w 82 roku życia, 62 pobytu w zakonie i 57 latach kapłaństwa. Uroczystości pogrzebowe zgromadziły w dniu 24 stycznia 1997 r. ogromne rzesze ludzi, którzy wypełnili świątynię franciszkańską przy ul. Zakroczymskiej 1 w Warszawie. Mszy św. żałobnej koncelebrowanej przewodniczył bp Władysław Miziołek w asyście ok. stu księży świeckich i zakonnych. Homilię wygłosił bp Bohdan Bejze. Przybyli przedstawiciele władz duchownych i uczelni katolickich, rodzina, przyjaciele, koledzy, liczne siostry zakonne, znajomi, współpracownicy. Został pochowany w grobowcu zakonnym na Cmentarzu Powązkowskim.

W pierwszą rocznicę śmierci 21 stycznia 1998 r. odprawiono o godz. 19⁰⁰ w klasztorze OO. Franciszkanów Mszę św. w intencji śp. Ojca Dyrektora. Koncelebrowało czterech księży pod przewodnictwem ojca gwardiana Stanisława Cala, który wygłosił kazanie o zmarłym franciszkaninie. Uczestniczyła siostra Stanisława, kuzynka, ojciec prowincjał i wiele innych osób.

Źródła i opracowania: B.S.: *50-lecie o. dr Cezarego Barana OFM Conv.* Słowo Powszechne. 1990, nr 132, s. 5, portr.; Joachim R[oman] B a r: *Baran Cezar Czesław (ur. 1915) franciszkanin konv.* W: *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich.* Red. Hieronim Eug. Wyczawski. Warszawa 1981, s. 42-43; Bohdan B e j z e, *Ojciec dr Cezar Czesław Baran i Jego miłość do Chrystusa.* Wiadomości z Prowincji Matki Bożej Niepokalanej Zakonu OO. Franciszkanów w Polsce. R. 38: 1997, nr 1, s. 84-86; Marian B ł a s z k i e w i c z: *Śp. ojciec dr Cezar Czesław Baran.* T a m ż e, s. 82-84, portr. – T o ż w j e z. włoskim; Stefan B u d z y Ń s k i, *W służbie Bogu i Ojczyźnie. Jubi-*

leusz 50-lecia życia zakonnego o. Cezarego Barana. Ład R.5:1985, nr 27, s. 3, portr. A.J. Chaciński: *Pasja księdza dyrektora: Biblioteka Akademii Teologii Katolickiej. Za i Przeciw*. R.1980, nr 47, s. 8; Stanisław Kornacewicz: *Modlitwa wśród gruzów*. Tyg. Pol. R.1985, s. 5, il.; Andrzej Wiernic: *Życie wśród książek*. Słowo Powszechne. R. 1980, nr 54, s. 7, il.; Ryszard Żmuda: *Dyrektor Czesław Cezar Baran (1915-1997)*. Por. Bibl.R:1997, nr 12, s. 13-15, portr.; Archiwum Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie – Akta osobowe, Tamże, Czesław Baran: *Książki przekazane w darze dla Biblioteki Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w latach 1971-1980 przez dyrektora...* Warszawa 1981. T. 12; Tenże, *Z działalności księdza dr..., dyrektora Biblioteki Akademii Teologii Katolickiej od 1 I 1971 r. do 30 VI 1979 r.* Warszawa 1979. Tenże: *Życiorys [oraz] Wykaz napisanych prac*. Warszawa 1971; Archiwum Prowincji Ojców Franciszkanów w Warszawie – Teka akt personalnych; Tamże. Czesław Baran: *Gimnazjum Tajne w Kostowcu po Powstaniu Warszawskim od 8 października 1944 do 1 maja 1945 r.* Warszawa 1980, s. 15, il. tab.; Tamże: Czesław Baran, *Życiorys (z 15 IX 1949 r.)* Warszawa 1949; Archiwum i Biblioteka Instytutu Franciszkańskiego przy Wyższym Seminarium Duchownym OO. Franciszkanów w Łodzi/Łagiewnikach – „Baraniana”, w tym teka akt osobowych; Relacje siostry – Stanisławy Gruzy z Warszawy, o. Mariana Błaszkwicza, sekretarza Kurii Prowincjalnej OO. Franciszkanów w Warszawie i Stanisława Cieślaka z Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi-Łagiewnikach.